

VEĆE UČEŠĆE MALIH I SREDNJIH PRIVREDNIH SUBJEKATA U MERI AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA „STRUČNA PRAKSA“

REZIME

Formalno obrazovanje u Republici Srbiji bazirano je na usvajanju teoriskih znanja, dok se praktičnoj nastavi ne posvećuje adekvatno vreme i pažnja.

Svega 4% mladih smatraju da su tokom formalnog obrazovanja stekli potrebna znanja i praktične veštine za realan posao što se ogleda u visokoj nezaposlenosti mladih. U okolnostima gde je evidentan nesklad znanja koja se steknu u školi sa veštinama koje poslodavci očekuju, svaki podsticaj za organizovanjem praktičnih obuka je izuzetno značajan.

Program „Stručna praksa“ kao mera aktivne politike zapošljavanja je prema mišljenju mladih i poslodavaca (istraživanje „Bolji uslovi za zapošljavanje mladih“ 2013. godine) dala najbolje efekte na zapošljavanje i zapošljivost mladih, ali nije iskorišćena u svom punom kapacitetu. Prema oceni poslodavaca, uslovi i kriterijumi ovog programa favorizuju velike privredne sisteme, a osim toga ovaj program je davao mogućnost i javnom sektoru da učestvuje u apliciranju, što je dodatno umanjivalo šanse malim i srednjim preduzećima (MSP).

MSP imaju važnu ulogu u ekonomiji Republike Srbije čije je učešće u ukupnom broju preduzeća

99,5%. U Strategiji razvoja konkurentnih i inovativnih MSP ovaj sektor prepoznat je kao ključni nosilac ekonomskog razvoja, ali je obećana podrška ovom sektoru izostala. U proteklom periodu statistika je prepoznala najveći pad zaposlenosti kod privrednih subjekata koji zapošljavaju od 11-50 zaposlenih od 4 % dok je u javnom sektoru zaposlenost povećana za 1,3% pored evidentnog viška zaposlenih („Saopštenje o poslovanju privrede u RS 2013, Agencije za privredne registre).

Sa druge strane, prema mišljenju mladih ovaj program treba da bude usmeren isključivo ka privatnom sektoru jer su im tada šanse veće da dođu do prvog radnog iskustva, zbog prepoznatog stranačkog zapošljavanja u javnom sektoru. Problem partijske pristrasnosti prilikom dodele subvencija prepoznat je i na strani poslodavaca. Ako uzmemo u obzir da je ova mera skupa, monitoring i evaluacija aktivnih mera politike zapošljavanja dali bi korisne informacije za modifikovanje postojećih programa ili potpuno ukidanje onih bez efekta što bi uticalo efikasnije i racionalnije trošenje sredstava. Nacionalnom strategijom zapošljavanja akcenat se stavlja na mere aktivne politike zapošljavanja takošto se planira povećano izdvajanje sredstava za njihovo finansiranje sa 0,1% BDP-a 2010. godinena 0,4% 2013. i 0,5% 2020. godine. Međutim, u praksi situacija je potpuno drugačija i u 2013.godini izdvajanja za AMPZ iznose 0,03%. Na lokalnom nivou politika zapošljavanja se ostvaruje preko Lokalnih akcionih planova

za zapošljavanje (LAPZ), ali uzevši u obzir da je ovo nova praksa **neophodno je sagledati uključenost svih relevantnih partnera u planiranju i praćenju lokalnih politika zapošljavanja sa ciljem sagledavanja potreba i razvoja LAPZ.**

Veća participacija MSP u programu „Stručna praksa“ dala bi podršku njihovom razvoju, posebno u lokalnim nerazvijenim sredinama i uticala bi na veću zapošljivost i zapošljavanje mladih. Aspekti koji utiču na zapošljivost mladih i rešavanje pitanja visoke nezaposlenosti je izazov sa kojim se suočava i EU. U procesu pridruživanja EU, njihove preporuke i analize mogu nam biti smernice u delovima koje je moguće primeniti u našim uslovima, a značajno će nam koristiti i iskustva i stavovi međunarodnih poslodavačkih organizacija. Ako nam je cilj da postignemo veću zaposlenost mladih neophodno je da:

- **Analiza efekata Aktivnih mera politike zapošljavanja bude sastavni deo Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje**
- **Sagledati nivo uključenosti partnera (poslodavaca) planiranju i praćenju lokalnih politika i programa zapošljavanja sa ciljem razvoja Lokalnih akcionih planova za zapošljavanje-LAPZ**
- **Omogućiti veće učešće sektora MSP u programu Stručna praksa koja ima direktan uticaj na zapošljavanje i pozitivno utiče na zapošljivost mladih**

POLITIKA ZAPOŠLJAVANJA

U cilju postizanja boljih uslova za zapošljavanje mladih neophodno je posebnu pažnju posvetiti politici zapošljavanja koja bi trebala da bude deo Nacionalne strategije privrednog razvoja u Srbiji. Nacionalna strategija zapošljavanja usvojena je za period od 2011. do 2020. godine, ali se pitanjem zaposlenosti bave i druge strategije koje nisu integrisane. **Politika zapošljavanja koja se sprovodi u Srbiji je ograničena i sprovodi se bez širih vladinih ekonomskih i fiskalnih mera.**

Ograničena je na određene programe aktivnih mera politike zapošljavanja koje pruža Nacionalna služba za zapošljavanje i koja je namenjena samo za određene kategorije lica. **Na lokalnom nivou politika zapošljavanja se ostvaruje preko lokalnih akcionih planova i lokalnih budžetskih izdvajanja, ali kako je ovo nova praksa neophodna je podrška ovom procesu.** Sam sistem politike zapošljavanja treba unaprediti kako bi se zasnovao na podacima. Ovo uključuje sveobuhvatnu analizu prilika na tržištu rada ali i evaluaciju dosadašnjih efekata mera aktivne politike zapošljavanja. Nacionalna strategija za zapošljavanje planira veća izdvajanja za finansiranje AMPZ sa 0,1%BDP na 0,5%BDP, a trenutna izdvajanja iznose svega 0,03% BDP što je dovelo do toga da se neke mere predviđene Strategijom zbog nedostatka sredstava ne sprovode.

ZAŠTO JE VAŽNO DA AKTIVNE MERE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA BUDU ZASNOVANE NA PODACIMA?

- **Efikasnije trošenje ograničenih finansijskih sredstava podrazumeva analizu efekata AMPZ sa ciljem modifikovanje postojećih programa ili potpuno ukidanje onih bez efekata**

Problem visokog procenta nezaposlenosti mladih je veliki izazov kome svaka odgovorna država pristupa sistematski i **sa jasno definisanim ciljevima kako da budžetska sredstva na efikasan način usmeri na aktivne mere politike zapošljavanja.** U uslovima finansijskog deficita, efikasnost se prepoznaje u minimalnom utrošku sredstava sa najboljim mogućim rezultatima. Sam proces uspešnog kreiranja politike zapošljavanja uvažava definisane prioritete i ciljeve sa lokalnog nivoa i podatke o efektima programa iz prethodnog perioda. Imajući u vidu da su **izdvajanja za aktivne mere zapošljavanja u Srbiji u prošloj godini su iznosila 0,03% BDP što je oko pet puta manje nego u EU** za Srbiju je od izuzetnog značaja kako su ta sredstva utrošena, odnosno koliko su preduzete mere svrsishodne.

Praćenje i evaluacija programa aktivnih mera politike zapošljavanja predstavljaju neophodan izvor informacija o efikasnosti

pojedinih programa i utiču na maksimalnu iskorišćenost skromnih budžetskih izdvajanja. Iz tog razloga neophodno je obezbediti kontinuirano praćenje svih mera aktivne politike zapošljavanja kako bi se pozitivni efekti programa nastavili i dopunjavali, a mere bez efekata gasile i ustupile mesto uspešnijim. Prilikom kreiranja Aktivnih mera politike zapošljavanja (AMPZ) neophodno je sveobuhvatno sagledavanje prilika i postojećeg stanja na tržištu rada.

Očekivanja socijalnih partnera ogledaju se u transparentnosti ovih podataka. Jedino kroz aktivan socijalni dijalog i jaku podršku poslodavaca moguće je očekivati pozitivne efekte aktivnih mera za zapošljavanje. Iz tog razloga **analiza efekata mera aktivne politike zapošljavanja mora biti sastavni deo Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje.**

U praksi, poslodavci su se susretali sa situacijom da su programi aktivnih mera politike zapošljavanja bili usmereni i ka javnim preduzećima i velikim kompanijama, dok su srednjim i malim privrednim subjektima na taj način umanjene šanse da postanu korisnici nekih programa. U tom smislu se daju ozbiljne primedbe da su domaći privredni subjekti u podređenom položaju i da se favorizuju strane kompanije kojima je vrlo lako da ostvare velike subvencije za svako novootvoreno radno mesto. Poslodavci kojima su odobreni programi, istakli su važnost poštovanja realizacije ugovora od

strane Nacionalne službe za zapošljavanje, jer se dešava da zbog nedostatka sredstava, odobreni programi ne budu realizovani u celosti.

KAKO DA EFEKTI PROGRAMA „STRUČNA PRAKSA“ BUDU ISKORIŠĆENI U PUNOM KAPACITETU

Prema ocenama ispitanikau sklopu projekta „Bolji uslovi za zapošljavanje mladih“, koje je podržano od strane Solidar-Swiss Labour Assistance i u kom su paralelno učestvovali i poslodavci i mladi **najbolje ocenjeni program je „Stručna praksa“**. Rezultati istraživanja Nacionalne službe za zapošljavanje koja su za predmet imala ocenu efikasnosti programa Stručne prakse pokazali su značajne rezultate u smislu zapošljavanja lica po završetku programa. Rezultati pokazuju da generalni efekat mere na zapošljavanje lica raste sa protokom vremena, tako da se **u roku od 3 meseca od završetka mere zaposlilo 26,08% lica, 35,59% lica u roku od 3-6 meseci od završetka programai 43,85% poisteku 6 meseci od završetkaprograma.**

- **Isključiva orijentisanost programa AMPZ na privatni sektor kroz podršku privrednim subjektima, utiče na realno zapošljavanje mladih, što kroz plaćene poreze i doprinose daje pozitivne efekte i na državni budžet**

Polazeći od ograničenih sredstava koja se izdvajaju za ovu meru aktivne politike usmerene ka mladima neophodno je sagledati sve mogućnosti kako bi se program iskoristio u svom punom kapacitetu.

Prema oceni poslodavaca program „Stručna praksa“ po svojim uslovima i kriterijumima uz ograničen broj korisnika daje veće mogućnosti velikim privrednim sistemima. Mali i srednji privredni subjekti u datim okolnostima nemaju ravnopravan status prilikom konkurisanja. Pored toga, javni poziv za ovu meru nije isključivao javni sektor sve do 2014. godine da učestvuje u apliciranju što je dodatno loše uticalo na mogućnost malih i srednjih preduzeća da uzmu aktivnije učešće.

Mali i srednji privredni subjekti (MSP) imaju važnu ulogu u ekonomiji Republike Srbije, naročito ako se ima u vidu učešće ovog sektora u ukupnom broju preduzeća (99.5%).

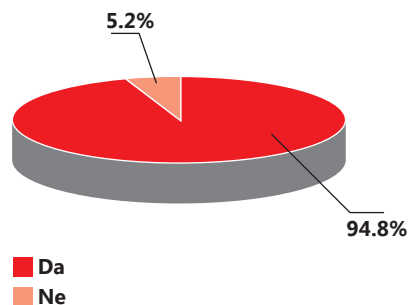
U nedostatku privrednog ambijenta koji podstiče rast i razvoj malih i srednjih preduzeća, **organizovanje praktične nastave i stručne prakse u sektoru MSP, iako je prepoznato kao vrlo značajno, sagledava se kroz visinu troškova.**

Pored finansijske podrške koju većina poslodavaca iz sektora MSP predlažu za pokrivanje troškova koji se odnose na posebne mere obezbeđivanja prostora za praktikante, njihovu bezbednost i zdravlje na radu, motivisanju ili dodatnoj edukaciji mentora koji bi se kvalitetno posvetio

obuci, pokrivanju troškova prevoza i slično, podršku vide i kroz prevazilaženje izazova koji se odnose na uspostavljanje komunikacije i saradnje sa školama i fakultetima, pojednostavljivanju birokratske procedure, jasno definisane zakonske regulative i poreske politike. U periodu **od 2008. godine do danas sektor malih i srednjih preduzeća neprestano stagnira, zbog čega je potrebna promena pristupa razvoju ovog, za privredu Srbije, vitalnog sektora.** Strategija razvoja konkurentnih i inovativnih malih i srednjih preduzeća za period od 2008. godine do 2013. godine je predviđala da će mala i srednja preduzeća imati ključnu ulogu u ekonomskom napretku zemlje te da je radi ostvarenja tog cilja, potrebno pružiti odgovarajuću podršku ovom sektoru primenom politike koja će podstaći njegov dalji napredak.

Na pitanje da li bi organizovali stručnu praksu u svom preduzeću 95% poslodavaca je izjavilo da im je za realizaciju stručne prakse neophodna finansijska podrška

Istraživanje „Dobra praksa-šansa za mlade“- avgust 2014. godine

Veliki privredni sistemi imaju razvijene modele organizovanja i realizacije praktične nastave i stručne prakse koja uključuje konkurs, regrutaciju i selekciju kao prilikom zapošljavanja, definisanje programa rada od strane mentora i praktikanta i evaluaciju. Njihov cilj je da za svoju kompaniju obezbede najbolje kadrove i uložena sredstva predstavljaju investiciju koja će uticati na njihovu konkurentnu prednost na tržištu.

Orijentisanost aktivnih mera politike zapošljavanja na privatan sektor posebno na najbrojnija mala i srednja preduzeća obezbedilo bi veće mogućnosti za zapošljavanje mladih i uticalo bi na razvoj ovog sektora, ali bi uticalo i na sticanje praktičnih veština kod mladih i na njihovu konkurentnost

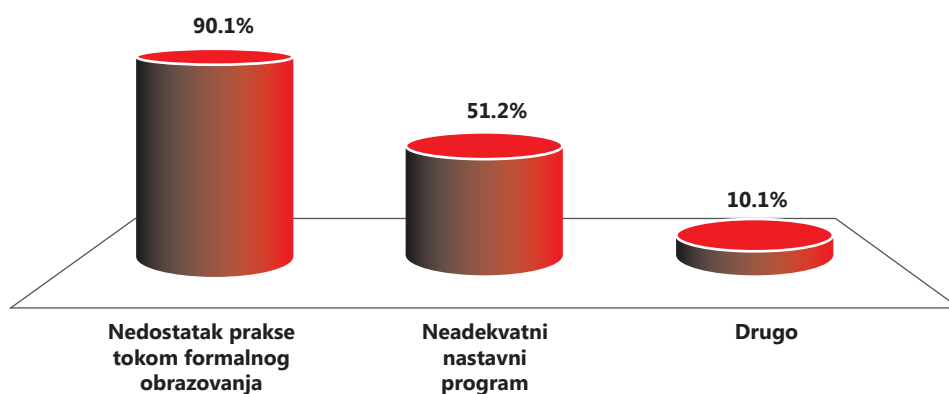
na tržištu rada, posebno ako uzmemo u obzir prepoznat nedostatak praktičnih znanja tokom formalnog obrazovanja.

- **Evaluacija programa „Stručne prakse“**

Insistiranje na kvalitetu realizacije mere „Stručna praksa“ treba da uključi evaluaciju postignutih ciljeva od strane poslodavaca kao i ocenu programa i saradnje sa mentorima od strane praktikanta.

U 2012. godini broj lica uključenih u meru „Stručna praksa“ iznosio je svega 2763 dok je u 2013. godini u program Stručna praksa uključeno oko 4000 lica. U uslovima visoke nezaposlenosti mladih ovaj skromni broj predstavlja dovoljan

Razlozi neusklađenosti znanja i potreba praktičnog rada-Istraživanje „Bolji uslovi za zapošljavanje mladih“,2013

razlog da se pažljivo razmotre svi zahtevi poslodavaca i da se program odobravaju isključivo onima kod kojih su šanse za osnivanje radnog odnosa najveće.

- **Uključenost partnera (poslodavaca) u planiranju i praćenju lokalnih politika i programa zapošljavanja sa ciljem razvoja Lokalnih akcionih planova za zapošljavanje-LAPZ**

Na lokalnom nivou politika zapošljavanja se ostvaruje preko lokalnih akcionih planova i lokalnih budžetskih izdvajanja. Zahtevi sa lokalnog nivoa za novim zapošljavanjem uz podršku mere „Stručna praksa,“ ostaju neispunjeni što otvara niz pitanja koja se odnose na uvažavanje realnih potreba lokalne privrede i na podatke na osnovu kojih se kreiraju lokalni akcioni planovi. Iz tog razloga **neophodno je oceniti obim uključenosti partnera u razvoju Lokalnih akcionih planova za zapošljavanje.**

ZAKLJUČAK ILI SISTEMSKE PREPORUKE

Jasno definisani državni prioriteti, odnosno sveobuhvatna strategija privrednog razvoja i povezanost institucija na zajedničkom poslu sprovođenja politike zapošljavanja, umanjila bi evidentan nesklad ponude i tražnje na tržištu rada kroz integrisanje sa drugim politikama koje utiču na zapošljavanje. Sa precizno određenim nadležnostima i

nosiocima aktivnosti u procesu realizacije planiranih aktivnosti efikasnije se upravlja i budžetskim sredstvima.

Jaka podrška poslodavaca je ključni faktor za pozitivne efekte na tržištu rada, a moguće je postići podrškom sektora malih i srednjih privrednih subjekata (MSP) i njihovom većom ulogom u aktivnim merama politike zapošljavanja a posebno u meri „Stručna praksa“ koja pozitivno utiče i na novo zapošljavanje mladih ali i na njihovu zapošljivost čime se umanjuje nesklad znanja koje poslodavci očekuju i znanja koja mladi steknu tokom formalnog obrazovanja usled nedostatka prakse u realnom poslovnom okruženju. Analiza efekata mera aktivne politike zapošljavanja daje prostor za modifikovanje postojećih programa sa ciljem postizanja najboljih mogućih očekivanih ishoda i ukidanje onih koje ne daju očekivane rezultate što takođe doprinosi efikasnijem trošenju budžetskih sredstava.

Uključenost partnera u lokalnim sredinama doprinosi realnom sagledavanju prilika i potreba poslodavaca što doprinosi razvoju Lokalnih akcionih planova za zapošljavanje i njihovo budžetiranje.

Veća budžetska izdvajanja za aktivne mere politike zapošljavanja podržavaju razvoj sektora MSP posebno u lokalnim sredinama, utiču na zapošljavanje mladih kao i na njihovo bolje pozicioniranje na tržištu rada, ali nas svrstavaju u

red zemalja EU koje posebnu pažnju posvećuju zapošljavanju mladih što se prepoznaje kroz budžetska izdvajanja koja su 5 puta veća od izdvajanja RS i pored toga što je njihova statistika nezaposlenosti mladih daleko niža u poređenju sa Srbijom.

Sistemske preporuke

- **Politika zapošljavanja treba da bude deo Strategije ekonomskog razvoja Srbije jer jasno definisani nacionalni prioriteti doprinose efikasnom upravljanju budžetskim sredstvima i precizno određenim nadležnostima i nosiocima aktivnosti u procesu realizacije. Integrisati politiku zapošljavanja sa drugim politikama (politika obrazovanja) koje utiču na tržište rada jer je to uslov za njenu efikasnost**
- **Veća budžetska izdvajanja za AMPZ utiču na veću participaciju i poslodavaca i mladih sa ciljem smanjenja nezaposlenosti**

PREPORUKE:

Unaprediti Nacionalni Akcioni plan za zapošljavanje za 2016. godinu tako što će se:

- 1) Osigurati da definisane aktivne mere zapošljavanja budu i dalje usmerene na privatni sektor;
Aktivne mere politike zapošljavanja nedovoljno su finansirane i iz tog razloga posebnu pažnju treba obrati-

ti da sredstva budu iskorišćena na najbolji mogući način. Podržavajući privatni sektor, podstiče se novo zapošljavanje mladih, a evidentan višak zaposlenih u javnom sektoru, preduzete mere štednje i deficit u budžetu direktno isključuju mogućnost učešća ovog sektora u merama APZ

- 2) Definisati okvir za evaluaciju primenjenih mera u 2016. godini
Usled ekonomske krize situacija na tržištu rada se veoma pogoršala. Tokom perioda recesije od velike važnosti je da politika zapošljavanja bude zasnovana na podacima kako bi bila efikasna i kako bi odgovorila na aktuelna dešavanja na tržištu rada. Efekti primenjenih mera aktivne politike zapošljavanja moraju se uzeti u obzir i prilikom izrade Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje. Planirane mere Aktivne politike zapošljavanja u NAPZ neophodno je da prate rezultati iz prethodnog perioda jer je to put da se mere prilagode potrebama tržišta na način da uz ograničena finansijska sredstva daju najbolje moguće rezultate.
- 3) definisane mere biti usmerene i prilagodjene:
  - a) na mala i srednja preduzeća, i
Najveći broj privrednih subjekata spada u kategoriju MSP. Njihova pozicija na tržištu rada izuzetno je značajna, ali opterećena brojnim izazovima koji se sagledavaju pre

svoga u visini troškova poslovanja. Veće učešće MSP u merama APZ podržalo bi njihovo poslovanje, ali bi omogućilo mladima da dođu do zaposlenja, posebno u lokalnim nerazvijenim sredinama gde gotovo i nema velikih kompanija.

- b) dugoročno nezaposlena lica (ovo podrazumeva i rad sa NSZ na promeni njihovih konkursnih procedura)

Na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje veliki je broj lica koja i pored mera podsticaja za njihovo uključivanje u svet rada, ostaju u kategoriji dugoročno nezaposlenih za razliku od drugih koji se kratko zadržavaju i spadaju u red lako zapošljivih. Duže zadržavanje na evidenciji nezaposlenih negativno se odražava na njihovu zapošljivost. Prilikom sprovođenja mera, davanje prioriteta dugoročno nezaposlenima (duže od godinu dana na evidenciji NSZ) promenilo bi njihov status i položaj na tržištu rada.

P4OCD – Delotvorno i odgovorno učešće organizacija civilnog društva u procesu kreiranja praktičnih politika u Srbiji

Ovaj dokument je nastao u okviru programa "Dostojanstven rad", koji sprovodi SOLIDAR Suisse/ Swiss Labour Assistance (SLA) – Kancelarija u Srbiji i uz stručnu podršku Beogradske otvorene škole (BOŠ), u okviru projekta „P4OCD - Delotvorno i odgovorno učešće organizacija civilnog društva u procesu kreiranja praktičnih politika u Srbiji. Mišljenja i stavovi izraženi u dokumentu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Solidar Suisse i Beogradske otvorene škole.

SOLIDAR
SUISSE

Swiss Labour Assistance SLA
Kancelarija u Srbiji

